

ské vydanie ústredného orgánu KSS „Pravdy“ za zodpovedného redaktorstva súdr. Štefana Baštovanského. Delegáciu ústredného vedenia KSS pre západné Slovensko vedú súdruhovia Štefan Baštovanský a poslanec Kubač. Bolo ustanovené dočasné oblastné vedenie KSS, v ktorom sú súdruhovia: Malík, Valachovič, Viceník, Král, Balog, Čády a Lipka. Vedúcim oblastného sekretariátu je Št. Baštovanský. Bratislavský sekretariát vedie súdr. Ján Fabianič. Sekretariát je v miestnosti bývalej HSLŠ na Dunajskej ulici č. 21.

Pravda, 24. 4. 1945, čís. 52.

[224]

1945, 25. duben. Košice. — Článek „Pravdy“, ostře kritizující zaostávání národní očisty na osvobozeném území a pokusy představitelů Demokratické strany omezit co nejvíce účast pracujícího lidu při spravedlivém trestání fašistů, kolaborantů a zrádců.

Povedzme si otvorene, že sa priberáme trochu neskoro k súdeniu a trestaniu fašistov, kolaborantov a zradcov. Veľa drahocenného času sme premárnili. Zameškali sme práve najvhodnejší čas — chvíle bezprostredne po oslobodení jednotlivých našich krajov — aby sme zúčtovali s vinníkmi nášho národného nešťastia a očistili od nich verejný život. Veľa zla sme si tým sami spôsobili. Teraz sme dospeli aspoň tak ďaleko, že sa v SNR debatovalo o Národnom a ľudových súdoch a že na konečnom formulovaní osnovy o nich už pracuje osobitná komisia. Treba si len žiadať, aby komisia pracovala rýchlo a predložila osnovu na schválenie čím skôr. Keď vyslovujeme túto požiadavku, tlumočíme tým len mienku protifašistickej a demokratickej verejnosti.

No treba na chvíľu pozasť aj nad doterajším priebehom diskusie, lebo ako sa nám zdá, v nej sa dajú vystopovať aj tie momenty, ktoré urýchlené zriadenie ľudových súdov a trestanie zradcov zdržovali.

Načo tajiť, že v doterajších rozhovoroch sa vynorily aj náhľady, podstatne sa líšiace od tej predstavy o ľudovom súde nad škodcami národa, ktorá sa všeobecne ujala u nás i v ľudových vrstvách a demokratických kruhoch všetkých, predovšetkým slovanských národov, ktoré chcú raz navždy vyoperovať fašistickú a zradcovskú rakovinu zo svojho tela. Načo tajiť, keď je

týždňov po oslobodení Bratislavy — sme sa jej celkom nezbavili, že sme si ešte neprivykli na nové rozmery našej práce, na voľnosť našej činnosti a agitácie v masách, na potrebu ovplyvňovania najširších vrstiev, na nutnosť aktivity, ktorá zachvacuje veľkú väčšinu slovenského ľudu a ktorá strhuje pod svoje vedenie celý národ. So stránky psychologickej jednou z prvých nutností je teda zbaviť sa tieňov podzemia, ilegality a teroru a vyjsť na slnko legálnej a širokej masovej práce ... do aktivity slobodného politického života.

S týmto úkazom súvisí aj zjav ďalší, t. j. že niektorí súdruhovia, ktorí sa v ilegalite osvedčili celkom dobre, v dobe legálnej práce zaostávajú, nevedia si nájsť svoje pravé miesto v nových pomeroch, sú znechutení a roztrpčení, a prenechávajú pole pôsobnosti oportunistom, takým, ktorí sa v dobe ilegality odťahovali od aktívnej práce a dôsledne dodržiavali líniu pasivity, líniu nečinnosti ... treba urobiť ihneď nápravu v tom smere, aby jadro vedenia organizácií strany tvorili osvedčení a aktívni antifašistickí bojovníci, včítane partyzánov, lebo len účasť týchto složíek dodá strane potrebnú pružnosť, pohotovosť a elán.“

Závažná je charakteristika vnútrostraníckej situácie vzhľadom na vzťahy k bývalým sociálnym demokratům: „Pokiaľ ide o situáciu vnútrostranícku, veľmi významnou skutočnosťou je sjednotenie KSS s býv. soc. dem. Bola konečne dosiahnutá jednota celého slovenského pracujúceho ľudu a sme presvedčení, že toto v boji ukuté a vytvorené sjednotenie neodvážia sa už nikdy nikto porušiť a rozbiť. No práve u nás na západnom Slovensku vyskytuje sa pomerne najviac ťažkostí v tejto otázke, a preto osobitne vyzývam súdruhov, aby tomuto problému venovali vo svojej práci starostlivú pozornosť. Menovite nech súdruhom z býv. soc. dem. strany jasne vysvetlia, že KS a býv. soc. dem. strana sa sjednotily, a že terajšia DS nemá nič spoločného s býv. soc. dem. stranou. To pravda znamená súdruhom z býv. soc. dem. strany dôsledne priznať všetky práva člena KSS, pokladať ich za úplne rovnoprávných členov a dať im vo všetkých orgánoch strany primerané zastúpenie.“ (AÚD KSS Bratislava, f. ÚV KSS/2, a. j. 1/1.)

tomu raz tak. Nebolo možno nezbadat úsilie jednotlivcov pozbaviť vykonávanie ľudovej spravodlivosti nad nepriateľmi národa a práve jej — ľudovosti. Ľudové sudy bez ľudu, ľudové sudy, zamotané do pletiva starých trestných paragrafov a zavlečené do závozu plesnivého byrokratismu — to je tajná túžba nejedného „priateľa ľudu“, prezrádzaná len pokusne a opatrne.

Úsilie nie je nijak nové. Stretávame sa s ním už od povstania temer na každom kroku. Strelali sme sa s ním napr. pri ustáľovaní právomoci Národných výborov, keď istí ľudia, čo sa pripili na národné hnutie, pokladali za svoju najsúrnejšiu robotu varovať pred nedostatočnými „odbornými znalosťami“ ľudových zástupcov a budiť hrôzu z údajnej nespôsobilosti ľudu, ktorý vedel vlastnými orgánmi viesť svoj boj proti zotročiteľom a krváčať v tomto boji — spravovať si verejné veci sám, bez tútorstva.

Je to tendencia, je to smer, v základe odporujúci duchu slovenského národného povstania, celému nášmu osloboditeľskému hnutiu i základným myšlienkam, na ktorých je založený Národný front. Ako je nebezpečný, je očividné najmä teraz, keď ide o ľudové sudy.

Budúcim ľudovým sudcom už vopred vyčítajú nedostatočnú znalosť práva. Ale zabúdajú na to, že starými právnymi meradlami sa nedajú ani zmerať všetky tie úžasné zločiny, ktorých javiskom sa stalo Slovensko za panovania hitlerovských agentov a za nemeckej okupácie, Ilavské kobky, koncentračné a „pracovné“ tábory, rafinované mučenie najlepších Slovákov metódami ÚŠB, vešanie našich národných bojovníkov, tisíce mŕtvol v Kremničke, pri Ružomberku a všade po Slovensku a „šikovnosť“ skorumpovaných lumpov, ktorí vedeli prelievanú slovenskú krv premieňať na suchotajúce bankovky a cvendžiace zlato — všetko to volá po novej spravodlivosti, ktorú vedia splodiť len tí, čo fašistickým besnením trpeli a proti ľudácko-fašistickému režimu i nemeckej okupácii bojovali.

Právnický element má byť zastúpený v Národnom a v ľudových súdoch — pokiaľ ide o ľudí, ktorí nepoškvrnili svoju národnú česť vydávaním Slovákov do tisoovskotukovských i gestapáckych mučiarní a priamo či nepriamo nezavinili smrť najlepších našich vlastencov — ale zástupcovia ľudu musia mať pri súdení fašistických zločincov, zradcov a korupčníkov rozhodne prevahu. Kto sa pod akýmikoľvek zámienkami usiluje vytlačiť ľudový živel z ľudových súdov, tomu môže ísť len o to, aby zabrzdil živelnosť hnutia proti nepriateľom a zradcom národa, aby umele odzbrojil spravodlivý hnev ľudu a prekážal mu vo vykonaní prísneho aktu odplaty.

Keď sa napr. pán Dr. Zibrin na plenárnom zasadnutí SNR 21. apríla¹ vyslovil, že „čím viac

¹ Zasedání pléna SNR, jež se konalo v Košicích dne 21. 4. 1945, bylo věnováno výhradně diskusi o otázkách národní očisty a lidových soudů. Rozprava, v níž vystoupili představitelé obou slovenských politických stran, vyzněla jednoznačně v tom směru, že je nevyhnutelně nutné urychleně připravit a vydat nařízení o lidových soudech a provést očistu státního aparátu a veřejného života od kolaborantů a fašistických živlů. Současně však již došlo k střetnutí názorů mezi komunisty a demokraty v otázce účasti zástupců lidu v retribučním řízení. V debatě vystoupila též funkcionářka KSS Zárembová, která ve svém projevu řekla:

„My, kteří pracujeme v okresných a miestnych národných výboroch, vidíme, že naša práca je hatená činnosťou tých, ktorí patria pred ľudové sudy. Bez týchto nemožno budovať náš štát. Nezabudli sme ešte na tých fašistických zrádcov, ktorí zo západného Slovenska agitovali do boja proti Červenej armáde do poslednej kvapky krvi a všemožne zásobovali fašistickú armádu. Nezabudli sme ani na tie úderné jednotky. Majú títo ešte dlho chodiť medzi nami? Na nich čaká Národný súd, ktorý bude súdiť tých najväčších vinníkov, nakoľko pred krajskými a okresnými ľudovými súdmi budú súdení menší vinníci. Týchto paholkov, ktorí boli v minulosti veľkými škodcami národa, ľud pozná dobre a je oboznámený s ich činnosťou a prácou, takže ich bude vedieť najlepšie súdiť. Keď už budeme mať ľudové sudy, postavme tam sudcov, ktorým by sa vrátila ľudská dôstojnosť a neboli to len automaty na sypanie paragrafov. Ešte chodia na slobode ľudia, ktorí podrývajú prácu národných výborov, notorickí zaháľkari, roznášači poplašných zprávy a mnoho iných škodcov. Kto ich bude súdiť? Zriadiť preto čím skôr ľudové sudy a odviezť ich, kam patria, do pracovných táborov, alebo na iné pracovné miesta, lebo ich činnosť sa rozrástá do veľkých rozmerov. Naše ONV a MNV žiadajú vydať smernice pre tieto sudy. My nechceme budovať našu republiku bez toho, aby sme nesúdili a netrestali každého zločínca, zradcu a škodcu nášho národa a republiky a dáme mu to, čo si od nás vyslúžil a čo mu patrí. Nepripustíme za nijakých okolností, aby fašistickí zločinci, konjunkturálni zbohatlíci, škodcovia a všelijakí našuškávači sa ukrývali v národných výboroch, verejných inštitúciách, alebo dokonca v poverenectvách SNR. Je bolestivé, ako tieto elementy vystrkujú hlavy zato, že sa s nimi nič nerobí. Museli by sme sa hanbiť, keby sme my, ktorí máme za sebou slovenské národné povstanie, organizovanie partizánskych oddielov, ba sami sme sa jak politicky, tak so zbraňou v ruke zúčastnili na bojoch proti fašistom akéhokoľvek zafarbenia, nepotrestali tých, ktorí zavinili

bude sudcov laických, tým môže byť pri trestaní aj viac prechmatov“, musíme sa len čudovať, že nebol prinajmenej rovnako citlivý na prechmaty, keď sa neodškriepiteľné páchaly pri obhajobe jeho klientov (na Horehroní) proti ľudu. Strach z prechmatov ľudu — to je jednoducho nedôvera k ľudu, ktorý nesklamal, nezradil, ale proti fašistickému nepriateľovi statočne bojoval. Skutočných demokratov, ozajstných prívržencov Národného frontu, či patria tej alebo onej, alebo nijakej strane, vyznačuje niečo celkom iného: viera v slovenský ľud, v jeho právny cit, jeho spravodlivosť: To neznamená, že náš ľud bude biť hlava — nehlava, on skutočných vinníkov rozpozna od ľudí nevinných, ale skutočných vinníkov bude súdiť nemilosrdne. My sa tejto viere plne oddávame.

Ide o vec vážnu. Ako likvidujeme už teraz slovenskou kolonizáciou bývalých nemeckých obcí na Spiši ohnisko nemeckého imperializmu, rovnako rázne musíme očistiť svoj život od ostatných buniek vnútornej zrady. Ináč by sme voľky-nevoľky napomáhali prípadné znovuzkriesenie útočného fašizmu. Je to naša povinnosť vojenská, aby sme radikálne očistili svoje zázemie od agentov zahraničného nepriateľa a je to aj naša spojenecká povinnosť. No dôkladnú očistu zaručí len ľud a jeho ľudové súdnictvo.

Pravda, 25. 3. 1945, čís. 53. „Strach pred prechmatmi ľudu“.

[225]

1945, 25. duben. Mengusovce. — Zpráva místního národního výboru okresnímu národnímu výboru v Popradě o jeho činnosti v prvých týdnech po osvobození obce Sovětskou armádou.

Miestny národný výbor bol ustanovený voľbou dňa 3. II. a doplnený doplňujúcou voľbou dňa 18. II. 1945, hneď po príchode československých jednotiek do obce. Voľby boli prevedené podľa zásady všeobecného, priameho a tajného hlasovania. Už v jeseni minulého roku boli utvorené buňky tajných výborov, ale jednotný výbor bol ustanovený až spomenutého dňa.

Prvou úlohou novozvoleného výboru bolo sdružiť všetkých občanov do jednotného národného frontu bez rozdielu politickej príslušnosti, aby mohli byť zdolané všetky úlohy, ktoré sa očakávaly. Občania túto úlohu chápali, nakoľko celá obec bola za ideu nového Československa a pilne poslúchali zahraničné inštrukcie vedúcich nášho odboja. Dokázalo sa to i pri celonárodnom povstaní, kedy celá obec v rámci danej možnosti bola zapojená. Zradcov a kolaborantov v obci nebolo.

Predvídaná vážnosť doby a ťažkosť prichádzajúcich úloh sa ukázala čoskoro. Prichádzaly vojenské, bojové jednotky, najmä Červenej armády. Bolo sa treba starať o naliehavé ubytovanie, stravovanie, dodávky obilia (vyše 200 q), múky (10 q), mäsa (56 kusov rožného dobytky), masti (7 ošípaných) atď. Všetko toto bolo treba rozpisovať, zbierať, zapisovať, odovzdávať a odvážať. Obec, ktorá v normálnych časoch nič nevyviezla, musela sa starať, ako sohnáť a vyhovieť tak

národom Európy také útrapy, škody, bolesti telesné i duševné a i smrť. Toto je hlas ľudu z obcí a miest a preto žiadame, aby sa bez meškania prišlo k organizovaniu týchto súdov.“ (Pravda, Košice, 24. 4. 1945, čís. 52.) V podobnom duchu se nesl i projev ďalšieho zástupce KSS O. Jeleňa (viz košická Pravda 26. 4. 1945).

Zasedání pléna SNR došlo k závěru, že bude účelné nečekat na vydání celostátní retribuční normy (jak se předpokládalo v zasedání předsednictva SNR 20. 4. 1945, na kterém bylo usneseno, že zvláštní komise SNR vypracuje ve spolupráci s vládou společný návrh retribuční normy; viz ASNR Bratislava) a co nejdříve přijmout nařízení SNR o mimořádných lidových soudech. Na závěr zasedání oznámil předseda SNR, že předsednictvo jmenovalo komisi, složenou ze zástupců politických stran a odborníků, která urychleně vypracuje osnovu nařízení a předloží ji ke schválení. Ve schůzi předsednictva SNR 3. 5. 1945 (ASNR Bratislava) referoval pak pověřenec Štefánik o práci komise a definitivním textu nařízení. Zde bylo usneseno, že plénum SNR bude svoláno do Bratislavy a že retribuční norma bude přijata tam, kde „byla zrada spáchána“ (v budově, kde tzv. slovenský sněm vyhlásil 14. března 1939 „samostatnost“ Slovenska). Tak bylo nařízení SNR o národní čistě a lidovém soudnictví schváleno až na prvním bratislavském zasedání Slovenské národní rady dne 15. května 1945.